

FIGYELŐ

Varjas Béla (1911–1985). Búcsúzom Varjas Bélától az Országos Széchényi Könyvtár képviselőjében. Azok nevében, akiknek emlékezetében maradandóan él volt főigazgatónk eddig még a történeti megértés jegyében kellően nem méltányolt könyvtárvezetői tevékenysége. Azok nevében is, akiknek pályakezdéséhez, indulásához az ő feledhetetlen személyisége adott vezetői és baráti ösztönzést.

Elköszönnék Tőled, Varjas Béla, a nemzeti könyvtárosok. Bennük él a bizonyosság, hogy a közvetlenül előttünk járók közül a nagy elődök sorába magasodsz, mert amit az Országos Széchényi Könyvtárban vezetőként vállaltál, keveseknek jutott osztályrészül.

Főigazgatói korszakodhoz, a nevedhez fűződik intézményünknek az új világ követelményeihez igazodó számos lépése. Főigazgatói kinevezéseddel azonos évben, 1949-ben a Széchényi Könyvtár kivált a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetéből és hivatalosan is nemzeti könyvtárrá nyilvánítva, önálló intézménnyé vált. A nagyobb lehetőségekhez jutott könyvtár szervezetének kialakítása nem történhetett meg máról holnapra: évek alatt fokozatosan ment végbe. De nem maradt egyetlen terület sem, amely ne részesült volna fejlesztésben. Új távlatokat nyitó reformok vették kezdetüket.

Ugyancsak vezetésed idején, 1952-ben, vagyis a Széchényi Könyvtár alapításának 150 éves évfordulójakor történt az a fordulat, amelynek keretében a kormányzat a Széchényi Könyvtárra ruházta az országos feladatok egész sorát. Ekkor történt az alapozás — most már a nemzetközi modellhez igazodás jegyében — a kor követelményei szerinti nemzeti könyvtári feladatrendszerhez.

A rendkívüli funkcióbővülés, valamint három vidéki (a keszthelyi, zirci és gyöngyösi) műemlékkönyvtárnak a Széchényi Könyvtár gondozása alá helyezése, továbbá újabb különgyűjtemények létrehozása szükségessé tette az intézet általános újjászervezését.

Minden mai munkánk kezdeténél ott van a Te kezéd nyoma. Kevesen kérdezték Tőled akkor: vállalható-e, elviselhető-e a roppant terhelés?

Vállaltad, mert megvolt a hozzáértésed, felkészültséged. Kiváló könyvtárosok, ígéretes fiatal kutatók közül emelkedtél a vezetői posztra, az intézmény saját neveltjeként. Tudtad: kikre támaszkodhatsz. Vállaltad, mert egyenes derékkal álltál az új társadalmi kezdeményezések vonalába.

„Tíz év óta nagyot fordult a világ” — írtad az 1955-ös tanulmányodban, amelyet a könyvtári tudományok alapjainak és rendszerének szenteltél. De tartottál tőle, hogy fel fordul a világ. Békétlenség tükröződött rajtad, többen még ellenkezést is láttak benned, amikor úgy vélted, hogy időnként a gondolatot a zűrzavar, a lendületet az eufóriás rajongás váltja fel. Az igényesség, a minőség, az érték pártján álltál.

Az egyetemi könyvtáros képzés megindítása is a nevedhez fűződik. E megbízatásod közben is tudtad, hogy tudományos ismeretnek a dolgok olyan látását szoktuk általában nevezni, amely a valósággal közvetlen, félreismérhetetlen és igazolható kapcsolatban van.

A könyvtári munka gyakorlatával — vagyis attól nem elszakadva — bizonyítottad oktatói és tudományos kutatói felfogásod helyességét.

Amikor a Széchényi Könyvtárból kiváltál, a könyvtáros szakma szegényebb lett, a tudományos kutatás meg gazdagodott Általad az elmúlt évtizedekben. Nekem nagyon hiányoztál, mert ha csak könyvtáros „inasként”, ha csak rövid ideig is, de könyvtárosi „segédmunkásként” kezded alá dolgozhattam kezdő korszakomban. Később is többször szükségem lett volna támogatásodra.

A Széchényi Könyvtárba visszatértem után, de különösen az elmúlt években, nagy elégtétel volt számomra néhány találkozásunk. Jó volt tudni, hogy az intézményünk Tudományos Tanácsának tagjaként tisztelhattunk. A szeptember végi, a régi falak közötti együttlétünk még táplálta bennem a reményt, hogy a könyvtár történetének új, fontos állomásához érkező is számolhatunk hozzáértéssel, tanácsaidal.

A reményem szertefoszlott. Búcsúzó Tőled, kedves Béla, így mondhatom, mert időközben Hozzád időződünk.

Ám, amíg élünk, mi a követőd, meg majd azok, akik nyomainkon járnak, amíg él a közösségi emlékezet, amíg lesz nemzeti könyvtár, a neved — többszörösen és több okból — megörökített marad.

HAVASI ZOLTÁN

Búcsú a Magyar Könyvszemle egykori szerkesztőjétől. Varjas Béla halálával folyóiratunk ismét egyik kiemelkedő személyiségét, egykori szerkesztőjét és újraindítóját veszítette el, azt, aki Kóhalmi Béla és Dezsényi Béla mellett a *Magyar Könyvszemle* 1945 utáni fejlődésére talán a legnagyobb hatással volt. Igaz, szerkesztői tevékenysége a bekövetkezett történelmi események miatt viszonylag rövid időre, mindössze négy-öt esztendőre korlátozódhatott, de ezek az évek alapvetően határozták meg folyóiratunk irányát a második világháború után kezdődő új történelmi korszakban.

Varjas Béla a felszabadulás után vette át a szerkesztést, és a folyóiratot a nehéz körülmények között is — az 1946. évfolyam vékonyka, mindössze másfél száz oldalnyi terjedelme jól jelzi a papírínséget — a legmagasabb színvonalra emelte. A kötet szerzőinek nevei is jelzik ezt, hiszen elég, ha csak arra hivatkozunk, hogy olyan, akkor még fiatal, illetve már beérkezett tudósok szerepeltek itt írásaikkal, mint pl. Csapodi Csaba, Dezsényi Béla, Gábrriel Asztrik, Gáldi László, Hubay Ilona, Kozocsa Sándor, Scheiber Sándor, Tolnai Gábor, Trencsényi Waldapfel Imre. Magas színvonala sem menthette azonban meg a folyóiratot, amely hosszú éveken át áldozatává vált a magyar könyvtörténet, de egész magyar könyvkultúránk számára is oly sok kárt okozó vulgarizáló tendenciáknak és művelődéspolitikai gyakorlatnak. E felfogás ellentétét vélt látni a *Magyar Könyvszemle* által képviselt irányzat és az akkor öröndetes fejlődésnek indult közművelődési könyvtárügyünk között.

Hogy e korszak elmúltával a *Magyar Könyvszemle* 1955-ben újra megindulhatott és a múlt évben elérhette a századik évfolyamot, jelentős mértékben Varjas Béla érdeme volt, aki a szocialista könyvtártudomány alapelveinek kidolgozása és a magyarországi egyetemi könyvtárosképzés megindítása mellett fontosnak tartotta a folyóirat újjáélesztését is. A *Magyar Könyvszemle* 1955-ben, Varjas Béla szerkesztésében folytathatta azt a régi hagyományokba nyúló, de a modern társadalmi és tudományos igényeket is figyelembe vevő hivatását, amely számos hazai tudományág számára is valóban alapvető, interdiszciplináris jelentőségű. A Magyar Tudományos Akadémia akkori Könyvtártudományi Főbizottságának folyóirataként jelent meg az a két évfolyam, amelyet az újraindítás után, Varjas Béla neve fémjelzett. Tartalmi gazdagság, a korábbi években elhanyagolt

tudományos könyvtárainkkal kapcsolatos és más színvonalas könyvtörténeti publikációk jellemezték ezeket az évfolyamokat. És bár az újabb történelmi vihar következtében Varjas Béla szerkesztői tevékenysége ezúttal is, sajnos, mindössze 2—3 esztendőn át tarthatott, maga a folyóirat túlélte az újabb krízist, sőt megerősödött és elérte a világ viszonylatban is ritka évszázados jubileumot. Hogy ez így történt, hogy a lap fennállásának 109. évében jár és hogy már a 101. évfolyama jelenik meg, abban nagy része volt annak az előrelátó, tudományos alapvetésnek, amelyet a felszabadulás utáni időszak első szerkesztője, majd a folyóirat újraindítója, Varjas Béla adott a *Magyar Könyvszemlének*.

Művelődéstörténetünkől jól ismert, hogy hazánkban Tótfalusi Kis Miklós óta nem annyira elismerés és kitüntetés, mint valami más jár azoknak, akik könyvkultúránk érdekében fáradoztak. Mi mégis bízunk abban, hogy a jövő e hagyományt mégis csak elveti egyszer, számba veszi és megbecsüli mindazokat, akik a magyar művelődés értékeinek megőrzése és a magyar nép számára való közkinccsé tétele érdekében tettek valamit. E reményben búcsúzunk Varjas Bélától végül azok nevében is, akiket mint szerkesztő éppen e folyóirat által indított el a tudományos pályán.

KÓKAY GYÖRGY